

Prof. Dr. Gülsen ERDEN ile Mülteci Çocuklar Üzerine...

Söyleşi: Sezin BAŞBUĞ, İbrahim YİĞİT

Prof. Dr. Gülsen ERDEN kimdir?

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Klinik Psikoloji Anabilim Dalında öğretim Üyeliği görevini sürdürmekte olan Prof. Dr. Gülsen ERDEN, 1980 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümünden mezun olduktan sonra, Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümünde Klinik Psikoloji alanında yüksek lisans eğitimini ve Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümünde aynı alanda doktora eğitimini tamamlamıştır. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Bölümünde ve Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Psikiyatri Kliniğinde uzun yıllar çalışmıştır. 2003-2013 yılları arasında Ankara Üniversitesi Adli Psikoloji Anabilim Dalının başkanlığını ve 2010-2013 yılları arasında ise aynı üniversitenin Klinik Psikoloji Anabilim Dalı başkanlığını yürütmüştür. Ekim 2016 tarihinden bugüne Ankara Üniversitesi Adli Psikoloji Anabilim Dalının başkanlığını yürütmektedir. Ulusal ve uluslararası alanyazına birçok yayın, proje ve eser kazandıran Prof. Dr. Gülsen ERDEN, bebek ve çocuk ruh sağlığı, özgül öğrenme güçlüğü, otizm, adli psikoloji, travma sonrası stres bozukluğu ve oyun terapisi gibi konularla ilgilenmektedir. Bir dönem Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nde klinik psikolog olarak ülkemize gelen sığınmacı/mülteci çocuklar ve aileleriyle klinik görüşmeler yürütmüştür.

Prof. Dr. Gülsen ERDEN ile Mülteci Çocuklar Üzerine...

NESNE: Son dönemlerde, Suriye’de yaşanan savaştan kaynaklı olarak çok sayıda mültecinin ülkemize geldiğine şahit oluyoruz. Suriyelilerle birlikte, ülkemize başvuran diğer mülteci çocuklar ve aileleri genellikle hangi gerekçelerle ülkemize sığınmaktadır? Ülkemize başvurduklarında nasıl değerlendirilmekte ve ne gibi yönlendirmeler yapılmaktadır?

Gülsen ERDEN: Suriyelilerin bir kısmının iç savaştan; bir kısmının da terörden kaçarak ülkemize geldikleri bilinmektedir. Bunun dışında, ülkemize uzun yıllardır, Etiyopyalı, Somalili, Afgan,, İranlı, Iraklı, Libyalı, Nijeryalı ve Yemenli mülteciler de gelmektedir. Iraklı, Etiyopyalı, Somalili, Nijeryalı ve Yemenli sığınmacı ya da mülteciler ülkelerinde iç savaş yaşandığı; mezhep/tarikat ya da kabile savaşları ve milis çatışmaları olduğunu aktarmaktadırlar. Ayrıca, A ya da B mezhebinin/tarikatının evlerini yaktığını; evlerinden mahallerinden kovulduklarını, iş yerlerine zarar verildiğini, aile fertlerinin kaçırıldığını şiddete işkenceye maruz kaldıklarını

kaçış nedenleri arasında ölümden, savaştan,, milislere, tarikatlara katılmaya zorlanmaları; fidye için ya da o gruba katılmak için kaçırılmaktan korkmaları, çocuklarını koruma ve çocuklarına güvenli bir gelecek sağlama istekleri öne çıkıyor. Öykülerinde, evlerine roketin, bombanın düştüğü de arabalarının tarandığı, bombalı saldırı da yer alıyor. Camide, çarşıda sokakta bomba atılarak, silahlı saldırıya maruz kalarak yaralandıkları, ölenlerin oldukları aktarılıyor. Kaçış nedenleri arasında, 10-12 yaş arası kız çocuklarının kaçırılması, erkek çocukların “o güçlere” katılmaları ya da fidye almak için kaçırılması iddiaları da yer alıyor. Bu nedenle çocuklarını kaybettiklerini söyleyen aileler oluyor. Özellikle eşleri ölen kadınlar kaçmak zorunda kalıyorlar. Çünkü sahipsiz kadına cinsel istismar veya başka türlü zorluklar yaşıtılıyor. Evleri basılanlar genelde tacize ya da tecavüze uğruyorlar. Ağır travmatik yaşantılar içinde, çocukların odaya kilitlenerek ya da çocukların gözleri önünde anneye babaya saldırı ya da taciz/tecavüz olaylarının yer aldığı anlatılıyor. Bu tür saldırıları gerçekleştirenlerin hep maskeli kişiler olduğu, silahları olan çeşitli gruplara mensup militanlar olduklarını ifade ediyorlar. Diğer taraftan, rejime karşı olmak, muhalif olmak, bir şiir ya da kitap yazmaktan tutuklanma kararının alınması ya da eş cinsel olmaları gibi nedenlerle takibe alınmak, cezalandırılmak gibi nedenler de ülkelerinden kaçış nedenleri arasında sayılabilir.

Dikkat çeken yaşantılardan biri de Somali’de ve Afganistan’da çeşitli kabileler ya da grup isimlerinden ve bu gruplar arasındaki çatışmalardan söz edilmesidir. Bir gün bir “eşkiya grubun” gelip bir köyü ya da mahalleyi basması gibi olaylar olduğu belirtiliyor. Bu olaylar sırasında ölen, yaralanan, kaybolan ya da kaçırılan aile fertleri olduğu paylaşılıyor. Bazen baba, bazen anne, bazen kız ya da erkek çocuklar kaçırılıyor, ölüyor ya da yapayalnız kalıyorlar. Benzer şekilde, başka bir ülkenin kadınlarının muhafızlar tarafından tehdit edildikleri, şantajla kocalarından boşandırıldıkları, kendileriyle evlenmeye zorlandıkları ya da saatlik nikahlarla çeşitli birliktelikler yaşamaya zorlandıklarına ilişkin nedenlerden söz ediliyor.

Anneler gelirken genellikle çocuklarını da yanlarında getiriyorlar. Sadece anneye ya da sadece babayla gelen çocuklar da var. Her ikisi ile gelip anne-babası burada ayrılan çocuklar var; anne-babası öldüğü için başka biriyle gelen çocuklar var. İlginç olarak, genel öyküde, ülkemize gelmeyen ya da geride bırakılan eş hakkında çok az bilgi getiriliyor. Eğer bilgi varsa da, o eşin çocuklara kötü muamele ettiği, iyi bir eş olmadığı, evden kaçtığı söyleniyor; özellikle de kadınlar için. Erkekler için de madde bağımlısı oldukları, aile içerisinde şiddet uyguladığı ifade ediliyor. “Zaten çocuklara bakmıyordu, para getirmiyordu.” şeklinde ifadeler oluyor. Eşinin öldüğünü/kaybolduğunu söyleyerek, çocukları belki de eşinden kaçırarak getiren anne babalar da var. Özellikle İran’dan, Irak’tan, rejim tarafından ya da milisler tarafından takip edildiği için evini terk eden, eşlerine haber vermeden

çocuklarıyla kaçıp gelen kadınlar/erkekler var. Bir vakada bir babanın iki okul öncesi dönemdeki çocuğuyla ülkemize geldiği, eşinin çarşıda bombalamada öldüğünü aktardığını, cesedinin bulunamadığını söylediği; ancak göçmenlik işlemleri tamamlanırken öldü denilen annenin çocuklarla ülkemizde tesadüfen karşılaştığı ve eşini (babayı) çocukları kendisinden kaçırmakla suçladığı anlaşılmıştı.

Sığınmacı grup olarak Yezidilerden hiç bahsetmedik, onlar doğrudan terörden ve savaştan kaçarak ülkemize geldiler. Parçalanmış aileler, korku, acı ve yoksulluk açıkça gözleniyordu. Ayrıca dini baskıların yoğun yaşandığı ülkelerden gelen, başka bir dine mensup olanlarda dini tercihleri yüzünden sıkıntılar yaşadıklarını ve göçe zorlandıklarını anlatıyorlar. Eğitim gibi temel haklardan ya da diğer sosyal haklardan yararlandırılmadıklarını aşağılandıklarını da söylüyorlar. Benzer şekilde din değiştirdikleri için büyük risk altında olanlar (işkence gören, ölüm tehdidi alan) ve kaçmak zorunda kalan bireyler de ülkemize sığınıyorlar.

Tüm bunlara ek olarak, genellikle daha uzak ülkelerden gelen çocukların ülkeye kaçış öyküleri çok dramatik diyebilirim. Dağlardan at sırtında, katır sırtında bazıları ailelerinden ayrı olarak geliyorlar. Bazıları ise 15-20 gün bir geminin deposunda hiç insan yüzü görmeden, gizlenebilmek için karanlıkta geliyorlar. Kaç günde geldiklerini, hatta gemiye nereden bindiklerini bilmiyorlar, adeta bellek tutulması yaşıyorlar. Sınırımıza daha yakın ülkelerden gelen çocukların sınırdan geçmeleri daha kolay olsa da onlar da kaçarken yakalanma ya da saldırıya uğrama riski altındalar. Nijerya, Etiyopya ve Yemen'den de kaçıp gelenler de var; onlar daha farklı yollarla yine uzun karışık yolculuklardan geçerek geliyorlar. Bu arada, uçakla gelebilenler de var. Normal otobüs yolculuğuyla gelenler de var. Dolayısıyla her mülteci ve sığınmacı için farklı bir kaçış öyküsü var; zorlu kaçış öyküleri çocukları çok olumsuz etkiliyor. Sonuçta ülkelerinden kaçmış ayrılmış olmak, zaten büyük bir travma. Ülkelerinden kaçış biçimleri üstüne eklenen travmatik bir süreç oluyor; yollarda saldırıya soyguna ya da istismara maruz kalabiliyorlar. Hiçbir şeye maruz kalmaları bile, bir çocuğun iki gün beş gün bir yabancıyla at sırtında dağda tepede, gündüz gizlenip gece gelmesi, zaten başlı başına korku ve travma yaratıcı bir olay diyebilirim. Kendi ülkelerinden kaçış öncesi yaşadıkları zorlu olaylar ise korku, kaygı ve tarifsiz acılar yaşıyor çocuklara.

NESNE: Mültecilerin ülkemizde, geçici olarak kaldıklarını, diğer bir ifadeyle, burayı bir geçiş köprüsü olarak kullandıklarını biliyoruz. Bu süreçler nasıl gelişiyor? Türkiye mültecilerle ilgili nasıl bir konumda yer alıyor?

Gülsen ERDEN: Bu durum ülkelere göre değişkenlik göstermekte ve özellikle Suriyelilerin diğer mültecilerden farklı olarak, ülkemize davet edilerek gelmiş gibi davrandıklarını gözlemlediğimi söyleyebilirim. Diğer mültecilerin bazılarının varış noktası da ülkemiz değil aslında. Biraz daha açık söyleyecek olursam, onlar

İtalya'ya, Yunanistan'a götürülüyoruz diye yola çıkıyorlar ve Türkiye'nin sularında bir yerde kaderlerine terk ediliyorlar. Bu şekilde dramatik olarak ülkemize gelenlerin yanı sıra Türkiye'yi bir geçiş köprüsü olarak düşünenler ise farkında olarak ülkemize geliyorlar. İkinci grup geldikleri zaman ülkelerinden kaçmak zorunda olma mağduriyetlerinin dışında herhangi bir mağduriyete uğramadan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine başvurabiliyorlar. Süreçleri görece daha sorunsuz başlıyor. Ancak ne yapacağını bilmeden ya da farkında olmadan kendilerini Türkiye'de bulanlar, 5-6 ay, hatta daha uzun süreler mücadele verip, nereye gideceğini bilmeden, bütün parasını ve enerjisini kaybedip ondan sonra BMYK' ya kayıt oluyorlar. Yabancılar şubeye kayıtları alınıyor ve bazen o kanaldan BM'ye başvurmayı öğreniyorlar. Bu kayıt aşamasında çeşitli yardım dernekleri gibi sivil toplum örgütlerinin yönlendirmelerinin yararları oluyor. Bazen onlar aracılığıyla daha çabuk ulaşıyorlar. Bazen yasal sorunlar yaşıyorlar. Örneğin, burada hırsızlık olayı oluyor, birbirlerini kaybediyorlar veya çocukları kaçırılıyor. Polise gitmek zorunda kalıyorlar. Ya da ülkelerinden birilerinin onları takip ettiklerine inanıyorlar ve korkuyla "bizi kaçırmak istediler, peşimizde birileri var" diyerek polise başvurabiliyorlar. Doğrudan, BMYK' ya başvurup gelen Suriyeliler de var ülkemizde. Bu kişilerden, muhtemelen okur-yazar ve meslek sahibi olanlar ya da genç olup, umut vadedenler ya da gerçekten büyük risk altında olanlar daha hızlı şekilde başka ülkelere gitmektedirler.

NESNE: Sizin de üzerinde durduğunuz gibi Türkiye mülteciler için bir geçiş ülkesi olarak görülüyordu. Kanada, İsveç, İtalya gibi ülkelere gitmek için ülkemize geliyorlardı. Türkiye'de istihdam ediliyorlar mıydı bilmiyoruz ama burası geçiş noktası gibiydi. Diğer taraftan, Suriyeli mültecilerle, ülkemize büyük bir nüfus olarak geldikleri için sizin de dediğiniz gibi süreç ve sonuçlar değişkenlik gösterdi diyebiliriz. Siz bu konuda neler düşünüyorsunuz?

Gülşen ERDEN: Evet bununla ilgili çeşitli bilgiler var; hatta söylentiler de var; Suriyelilere vatandaşlık hakkı verilecek, iş verilecek, çok sayıda Suriyeli gence KPSS şartı olmaksızın iş imkanı sağlanacak gibi. Bunların ne kadarı dedikodu, ne kadarı doğru bilmiyoruz ama Suriyelilerin bir kısmının rahatlıkla çalışma imkanı bulduklarını görüyoruz. Örneğin Gaziantep'te restoran açtıklarını, kuyumculuk yaptıklarını okuyoruz. Aslında sığınmacı ve mülteci konusunda olanların çoğunluğu daha düşük ücretle kaçak çalıştırılıyorlar. Ancak Suriyeli mülteciler, ihbar edildiğinde istihdam edilmeleri konusunda, daha esnek davranıldığı zannediliyor. Çünkü Suriyeliler diğer ülkelerden gelen mültecilere göre daha rahat iş

imkanı bulduklarını ifade ediyorlar. Diğer mültecilerin ülkemizde çalışmaları ise yasak. İstihdam edilebiliyorlar mı dediniz ya; aslında burada çalışmaları yasak. Türkiye bir geçiş köprüsü, burada gerçekten geçici bir süre (oldukça uzun sürebiliyor aslında) kalıyorlar. Göç İdaresi Başkanlığının sığınmacı ve göçmenlerin yaşam koşullarının düzeltilmesine ilişkin bir takım çalışmalar sürdürdüğünü ifade edebilirim.

NESNE: Çok sayıda mülteci ailenin ve çocuklarının mülteci kamplarına ve çeşitli yerleşim yerlerine yerleştirildiğini biliyoruz. Kamplarda ve yerleşim yerlerinde ikamet edilen aileler ve çocukları ne gibi risk faktörlerine maruz kalmaktadır?

Gülsen ERDEN: Bir çoğu evsiz; boş buldukları yerlere yerleşiyorlar. Birçoğu ülkemiz insanının vicdanına bırakılmış durumda. Kimi ev sahipleri onları kümede yaşatıp, 300 lira kira alıyor. Kimisi gerçekten 500 liraya kiraya verilebilecek bir yeri daha uygun bir fiyatla kiraya veriyor. Kiraya verdikleri gün, tüm komşular kapacak, battaniye yorgan gibi yardımlar getiriyorlar. Çok yardımcı olanlar var, ancak bir paket makarnayı taciz karşılığı alabildiğini söyleyen de var. Bu yönde, polise yansıtıldığı söylenen şikayetler oluyor. Kaçırılan çocuklar var; ne kadarı bulunabiliyor bilmiyorum. Bazen aylarca haber alınamıyor onlardan. Bir de botlarla Yunan adalarına ulaşmaya çalışanlar ve bu uğurda hayatını, tüm parasını ailesini kaybedenler var. Ne yazık ki takip zor oluyor. Kayıtlar yetersiz kalıyor. Bozüyük'e yerleştirilmişler ama Eskişehir'de yaşamak daha cazip geliyor. Haftada bir Bozüyük'e gidip imza veriyorlar, Eskişehir'de yaşıyorlar; arandıkları zaman orada bulunamıyorlar; dolayısıyla, takip edilmeleri zorlaşıyor. Okula gitti zannediyorsunuz, çocuk okula gidemiyor. Anne ya da baba çalışmak zorunda kalıyor, çocuğu bırakacak kimse yok, eve kilitleyip gidiyorlar. Ev kazaları oluyor çocuklar yaralanıyor, hatta yanıyorlar. Özellikle de kışın ocak, soba kazaları oluyor. Yollarda, parklarda denetimsiz ve amaçsız dolaşıyorlar ya da uzak yerlere ev temizliği, amelelik gibi işlere gidiyorlar; cinsel istismara maruz kalabiliyorlar. Genç kızlar için ayrı tehlikeler var; savunmasızlar peşlerine takılan genç bir delikanlı oluyor ve kandırılabilirler; kötü amaçlar için kullanılıyorlar, hamile kalanlar oluyor. Ergen ve genç kadınlar için de riskler artabiliyor. Kendi hemşerileri, imam nikahıyla ikinci eş olarak almaya kalkıyorlar. Bazen de kendi vatandaşlarımız evlenme vaatleri ile kandırıyor, ancak evlenmiyorlar. Örneğin dramatik öyküsü olan biri vardı; burada evlendiği eşinden küçücük bir çocuğu olan, bir de daha önce uğradığı tecavüz sonucu doğan yaşça büyük bir çocuğu olan bir anne. Kocasını öldürüyor, kocasının nikahlı karısı ve oğulları, kadını çocuklarla birlikte sokağa atıyor. Sokakta kalan kadın ve çocuklarına mahalle esnafı yardım ediyor, kadın polise gidiyor ve emniyete sığınıyor. Polis de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na ve BMYK' ya

haber veriyor. Yalnız ya da tehdit altındaki kadınlar geçici bir süre için sığınma evlerine yerleştirilebiliyorlar. Bazıları bu sığınma evlerinde yaşamını sürdürürken, bazılarına ise sığınma evinin akşamları belirli bir saatten sonra yemek çıkmaması, sokağa çıkmak için izin almalarının gerekmesi, kimseye nerede olduklarını söylememe gerekliliği gibi koşulları çok ağır gelebiliyor. Bu koşullara uyamayanlar kendilerini dışarı atıyor, ev bulmaya kalkıyor, tabi bu sefer de dışarıda bekleyen tehlikelere açık hale geliyorlar. Kamplarda da yaşam zor; kamplarda kalanlar ya da çalışanlar tarafından tacize tecavüze uğradıklarını iddia edenler var. Ne yazık ki dilimizi konuşamadıkları için kendilerini anlatmaları zor oluyor, üstünden vakit geçtiği için fiziki bulgu bulmak zorlaşıyor. Sonuç olarak da defalarca travmatize olmuş oluyorlar.

Ülkemize tek başına gelen ergenlere değinmiştim. Somali'den, İran'dan, Irak'tan... Onların yaşadığı zorluklar ve korunmaları daha büyük zorluklar içeriyor. Küçük oldukları için yurtlara alınıyorlar ya da reşit olmadıkları için kendilerine, onların sorumluluğunu alacak birer yetişkin bulmaları gerekiyor. Aynı zamanda, BMYK'nin de o yetişkin korumasını kabul etmesi gerekiyor. Bunun dışında, özellikle de ergenler, yurtlara yerleştirildiklerinde de dili konuşmayı öğreninceye kadar çok sıkıntı çekiyorlar. Küçük çocukların daha kolay kabul gördüğünü söyleyebilirim. Ülkemiz açısından ise bu kadar yoğun sığınmacı ve göçmen akınına ne kadar hazır olunabilir? bu da soru işareti. Ülkemizde işsizlik, eğitimsizlik büyük bir sorunken bir de komşu ülkelerden gelen çoğu işsiz ve eğitimsiz insanların sorunlarına çare bulmak o kadar da kolay değil. Okullarımız kendi özel durumlu çocuklarımızın derdine çare bulmakta zorlanırken bir de dilini anlamadıkları; dilimizi anlamayan, yaralı, güvensiz, kırılgan, kızgın çocuk ve ergenlere ve anne babalarına kapılarını açmak zorundalar. Bazen yakın yerdeki okullar kapasite doluluğu nedeniyle çocukları kabul etmiyor, aileler uzaktaki bir okulun servis parasını ödeyecek durumda değil ve çocuklar ortada kalıyor. Milli eğitim müdürlükleri, sağlık müdürlüklerimiz hastanelerimiz dil sorununu aşamıyor. Buralarda görevlendirilmiş tercümanlar yok. İnsanlar dertlerini ancak bir sivil toplum örgütüne ya da polise anlatabilir durumda. Bu da çok ciddi bir sorun diyebilirim. Bilim ve profesyonellik öyle gerektiriyor ki **gelenler bir uyum eğitimine alınsın, temel ihtiyaçları için resimli cep sözlükleri, yol rehberleri verilsin. Okullarda hastanelerde bu çocuklar ve aileler için acil başvuru telefon numaraları/whats up hattı olsun.** Çocuğun okulda bir sıkıntısı olduğunda öğretmen ya da bir idareci telefonla tercümana ulaşıp çocuğun derdini anlayabilsin. Aile ya da çocuk hastaneye gittiğinde, yakınması tercümana ulaşılarak öğrenilsin. Bu insanlara yardım konusunda, iyi çalışmalar yapan iller de var. Sosyal sorumluluğu fazla olan, valilik, kaymakamlık, hem de belediye anlamında, çok tercih edilen iller arasında Eskişehir'i sayabilirim. Sosyal hizmet uzmanıyla, üniversitesiyle, hastaneleriyle, belediyesiyle, vatandaşlarıyla dikkati çeken yardımlar

yapıyorlar ve birçok başka ildeki mülteci ya da sığınmacı özellikle bu şehre gitmeye çalışıyor. Niğde ve Aksaray da sosyal sorumluluk anlamında tercih edilen iller arasında ancak daha küçük illerde iş imkanı olamayabiliyor; bu illerdeki daha fakir ve yokluk içerisindeler. Daha açık söylemek gerekirse, **daha fazla aynı ve nakdi yardıma ihtiyacı olan kişiler var.** Daha da önemlisi yerleşik düzene geçmeye acilen gereksinimleri var.

Kaymakam ya da valiliklerin Suriye dışından gelen mültecilere de 200-300 TL civarında yardımda bulunduğu söyleniyor Yakacak ve yıllık ya da aylık temel yiyecek maddeler de temin ediliyor, ancak bu yardımlar geçici olmasının yanında, kısa süreli alınabilmesi için dahi uğraşılması, kapıların çalınması, didinerek, boyun bükerek elde edilmesi gerekiyor. Tabi bir de İstanbul ve Ankara gibi büyük iller var. Aslında bu illere geçici ikamet verilmesi de bu illerde de yaşayan çocuklar ve aileler var. **Ne yazık ki ikamet olmadan çocuklar okula da gidemiyorlar.** BMMYK dosyayı kabul ettiği andan itibaren bu ailelere aylık düzenli olarak, küçük, cüzi bir yardımda bulunuyor. Bir de çocuklar okula başlarken çocuklara okul yardımı yapılıyordu; ek olarak, aş evinden yemek alabiliyorlardı. BMMYK' ye geldikleri zaman, Çankaya Belediyesi'nin Lozan Parkında yemek verdiği görülüyor. BMMYK' ne Elçilik eşlerinin birleşerek Türk kadınları ile birlikte öğlenleri yemek getirdikleri oluyor Orada hemen hemen 300-400 kişilik bir kalabalık olabiliyor. Bu insanlar yabancılar polisince başka illere yerleştiriliyorlar. Kayıtların Ankara'da olması zorunda değil. Ankara'daki görevliler başka illere gidip toplu kayıt da yapabiliyorlar. Ankara'ya gelmek zorunda olanlar da yol parası bulmak zorunda, taksi tutmak zorunda kalıyorlar ki bu onlar için çok da kolay olmuyor. Kalabalık bir aileyse burada kalacak bir yeri olmuyor. Görüşmeler akşama kadar sürebiliyor, belki ertesi güne sarkabiliyor. Ertesi güne kaldığında BMMYK otel imkanı sağlıyor ya da yol parası sağlıyor, ancak bunlar ne kadar yeterli olabilir ki? **Bu insanlar acıdan, korkudan, ölümden kaçmışlar; beklemekten, yanıt alamamaktan, açlıktan yorgunlar.** Bazılarının dosyaları kapatıldığında, göçmen kabul edilme umutları da sonlanmış oluyor. Dosyalarının olumlu değerlendirilebilmesi için ülkelerinden kaçmalarına yol açan geçerli bir neden ve deliller sunmaları gerekiyor. Yani gerçekten, siyasi bir zordalar mı?, Gerçekten tecavüz var mı? Ölüm tehdidi var mı?, bunları ispat etmeleri gerekiyor. İşkence görmüş, yakılmış, dayakla yaralanmış olanlar var ki, bu insanlara dair inanılmaz kötü resimler gördüğümü de paylaşmalıyım. Delil istendiği için fotoğraf çekip getirmiş insanlar ve onları istemesem de bana da gösteriyorlar. Gerçekten dayanılmaz acılar yaşanmış ve yaşanmaya da devam ediliyor. Tabi yoksulluk nedeniyle kaçıp gelen de var, maalesef Türkiye de 10 yıl beklemek zorunda kalan da... 10 yıl demek 6 yaşında gelmiş bir çocuğun, 16 yaşına gelmiş olması demektir ki; okul yok, eğitim yok, meslek yok, yaşam garantisi yok anlamına da gelir bu. Bir de ülkemizde, evlenme girişimleri veya cinsel ilişki deneyimleri olursa hayatları daha da zorlaşabiliyor. Bazen de umutlar tükeniyor ve ülkelerine geri gönderiliyorlar ki; onlara göre aslında ölüme gönderiliyorlar.

NESNE: Ülkemize gelen mülteci çocukların Türkiye’deki eğitim-öğretim sistemine dahil olması nasıl gerçekleşiyor? Dil engelini ne kadar aşabiliyorlar?

Onlar için kendi dillerinde eğitim veren okullar var mı?

Gülşen ERDEN: Evet, çocuklar burada okula devam edebiliyorlar. Ancak bazı zorlukların olduğunu da söylemeliyim: Sığınmacılar bu ülkeye geldiklerinde, hem polise hem BMMYK kayıt olmak zorundalar. Kayıt olduklarında polis onlara bir yerleşim yeri (geçici ikamet) gösteriyor. Ülkenin değişik illerinde, ilçelerinde kalabilecekleri bir yer söyleniyor ve oradaki polise geldiklerini bildiriyorlar. Yaşadıkları yerde kayıtlı oldukları karakola giderek belli aralıklarla imza atmaları gerekiyor. Dolayısıyla yaşayacakları söylenen yerdeki okullara çocuklarını gönderebiliyorlar. Onlara geçici bir vatandaşlık numarası veriliyor, o vatandaşlık numarası ve polis kaydıyla çocuklarını okullara kaydettirebiliyorlar. Ancak okullarımız zaten kapasitenin üzerinde öğrenci alıyor; fiziksel koşullar yetersiz kalmakta ve okul idaresi bu öğrencileri kabul etmeyebiliyor. Diğer taraftan, bu insanlar kirası çok düşük olan evlerde oturmak zorundalar. Çünkü çok kısıtlı paraları var. Dolayısıyla da buldukları ev okula çok uzak olabiliyor; çocuğun otobüsle ya da servisle gidip gelmesi gerekiyor, ancak küçük çocuklar otobüsle gidip gelemiyor, servis için de yeterli para bulunamayabiliyor. Çoğu çocuk bu nedenlerden dolayı okula devam edemiyor, diyebilirim.

Bir diğer sorun dil sorunu; kendi dillerinde eğitimin olmayışı zorlukları arttırıyor. Suriyelilerin yaşam alanları daha belirli olduğu için onlara kamplar açılmış durumda. O kamplarda da Arapça eğitim alabildikleri, geçici çadır okulları

ya da konteynır okulları var. Hem Arapça eğitim alıyorlar hem de Türkçe öğreniyorlar. Kamplarda yaşamayı tercih etmeyen şehirlere yerleşmiş olanlar ise elçilik okullarına gidebiliyorlar. Benzer şekilde, sivil toplum örgütlerinin açtığı Türkçe, İngilizce, Matematik kurslarına katılabiliyorlar. Ayrıca, devlet okullarına Türkçe eğitim almak üzere kayıtları yapılabiliyor. Bir kısmının Arapça eğitimin olması sebebiyle emniyet görevlileri ya da Milli Eğitim İl-İlçe Müdürlüklerinin yönlendirmesi ile imam-hatip okullarına kaydettirildiklerini de biliyorum. Diğer taraftan, çocukların okullara devam edebilmeleri, çok fazla olumsuzlukla karşılaştıkları için güçlü çocuklar olmalarını da gerektiriyor. Akranları tarafından kötü muameleye; bazen de öğretmenlerin ya da idarenin ilgisizliği, tükenmişliği nedeniyle ilgisizlik, ihmal ya da istismara maruz kalabiliyorlar. Benim tanık olduğum mağduriyetlerde, sıklıkla mülteci çocukların akran ilişkilerinden kaynaklı zorluklar vardı. Temelde, mülteci çocuklar zaman zaman birinin diğerinden daha ayrıcalıklı olduğu algısına kapılabiliyorlar. Afgan çocukları Iraklı çocukları dövebiliyor. Örneğin, öğretmen birinin başını okşasa, diğeri sorun yaratabiliyor.

NESNE: Ülkemizde bulunan mülteci çocuklar ihtiyaç duyduklarında ne gibi kanallara başvurabiliyorlar? Sağlık sorunları nedeniyle doğrudan devletin sağlık kurumlarına başvurabiliyorlar mı? Psikolojik destek kanallarına erişimleri var mı?

Gülsen ERDEN: Evet, hastanelere gidebiliyorlar. Ancak diğer ülke vatandaşları olan mülteciler, Suriye vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanamıyorlar. Onlar para ödemek durumunda kalabiliyorlar. Yanlarında tercüman olması gerekiyor. Hastaneye giderken, herkesin yanında tercüman olamıyor, tercümanı ya sivil toplum örgütlerinden ya da yabancılar şube polisinden sağlayabiliyorlar. Onun için BMMYK' ne başvurmaları çok daha sağlıklı ve yararlı oluyor onlar için. Ankara'da bir sivil toplum örgütünün (İnsan Hakları Derneği olabilir) psikolojik destek birimi var. Orada psikolojik görüşme ve değerlendirmeleri yapılıyor. Yıldırım Beyazıt Üniversitesinin mültecilerle çalıştıkları bir projelerinin olduğunu biliyorum. BMMYK, bazı özel polikliniklerle anlaşmış, psikiyatrik ya da tıbbi yardım sağlayabiliyorlar. Oralarda ücretsiz muayene olabiliyorlar. Ancak reçeteyi kendileri almak zorunda. Çoğu zaman mültecilerle çalışan ekip olarak, kendi aramızda para toplayarak, reçetedeki ilaçların alınması konusunda onlara yardımcı olduğumuzu paylaşmak isterim.

BMMYK içindeki ofislerinde bundan 1,5 yıl öncesine kadar, sadece “Bu çocukların yüksek yararı nedir?” sorusuna cevap bulmaya yönelik görüşmeler yapıyordu. Biz, klinik psikologlar olarak, o görüşmelerde, sıkıntısı olanlarla birkaç defa görüşme sağlayıp, onlara yardımcı ve destek olmaya çalıştık. Bu konuda eksikler de çok fazla. Daha çok, psikolojik yardım alacak olanların bu ofislere;

psikiyatrik yardım alacak olanların ise ücretsiz muayene edilmek üzere, bir yetişkin ve bir çocuk psikiyatristine yönlendirmeleri yapılyordu. Bunun dışında, polislerin de büyük bir kısmının yardımcı olmaya çalıştıklarını söylemeliyim. Ancak gittikleri illerde tercüman sıkıntısı çok temel bir sorun ve kendi ülkelerinden gelmiş, gönüllü yardım eden tercümanlardan da zarar gördüklerini söyleyenler oluyor. Çünkü tercümanlar, yasal, devlet çalışanı ya da memur değiller. Dolayısıyla bu kişiler, şu nedenle kaçmış deyip ihbar edebiliyor, istismar da edebiliyorlar. Bu da onlar için büyük bir zorluk anlamına geliyor. Kadın sığınmacıların, kadın görüşmecilerle; çocukların ise çocuklarla ilgilenebilen, anlaşabilen, daha önce çocuklarla çalışmış uzmanlarca görüşmesini sağlamaya çalışıyorlar. Ancak uzun süreli takip edilebiliyorlar mı? Bu konu biraz sıkıntılı; süreç uzun, görevli sayısı yetersiz ve dağınık şekilde barınmış durumdalar. Yalnızca hukuki görüşmeler gibi belirli görüşme randevuları var; dosyaların sonuçlanabilmesi için o randevuların tamamlanması gerekiyor. Dosyaların tamamlanarak sonuçlanabilmesi için özellikle de çocuklar söz konusu olduğunda, çocuğun yüksek yararının belirlenmiş olması gerekli ki ilgili ülkeye dosyaları sunulabilsin. Sonraki süreçte, o ülke kaç dosya kabul edecekse, kendisine sunulan dosyalar arasından seçim yapmak üzere, ülkemize hukukçu, psikolog, sosyal hizmet uzmanından oluşan ekibini gönderiyor, onlar birkaç gün toplantı yapıp, dosyaları değerlendiriyor. Dosyadaki insanlar BMMYK'ne ye görüşmeye çağırılıyor. Bu bireysel görüşmeler sonucunda kimi ya da kimleri alacaklarına karar veriyorlar; yani tam anlamıyla bir seçim var.

NESNE: Mültecilerin kaçtıkları yerlerde büyük riskler var, ülkemize geldiklerinde ise çok iyi koşullar altında yaşadıklarını söyleyemiyoruz. Peki ülkemiz; aileler ve çocukları mültecilerin ülkemize gelişinden ve bu süreçten nasıl etkileniyor olabilir?

Gülşen ERDEN: Tabi ki olumsuz etkilenenler oluyor. Bir kere çocuklarımız böylesine bir süreçte hazır değiller. Bu konuda onlara uygun bilgilendirme yapılmıyor. Okullarda bu konuda bir düzenleme ya da teşvik yok. Sanki herkes istediği gibi davranıyor. Yani bir okul müdürü o öğrencileri ben okula almam derken, başka bir okul müdürü o öğrencileri alabiliyor. Ancak çocuk sayısına ve yerleştirme düzenine bakılmıyor ya da çocukları olması gerektiği gibi tanıtılmıyor. Dil öğrenebilmeleri için zaman verilmesi gerektiği, kötü muamele edilmemesi gerektiği, herhangi bir konuda öğretmene, rehber öğretmene ya da müdüre danışılması gerektiği şeklinde bilgilendirici açıklamalar da yapılmıyor. O çocuklar için en azından temel ihtiyaçlarını karşılayabilsinler diye bir tanıtıcı kendi dillerinde tuvalet, öğretmenler odası ya da “öğretmene sor” gibi küçük yönlendirici sözlükler

ya da broşürler göremiyoruz. Bunlar sivil toplum örgütlerinin de yapabileceği şeylerde olabilir. Ancak o kadar çok insani mesele var ki bunlar lüks gibi kalıyor sanki... Oysa ki yapılması zorunlu olan girişimler... Ülkemiz çocukları da bazen mülteci çocuklar tarafından şiddete maruz kalıyor; mesela çocuklar oynarken kavga ediyorlar. Normal koşullarda, Türk çocukları birbiriyle kavga etse olaylar çok fazla büyümeyecekken, karşı taraf mülteci olunca olayları aileler de büyütebiliyorlar. Herkes birbirini suçlayabiliyor, aileler arsında olaylar kötü sonuçlanabiliyor. Polis, ambulans gelebiliyor. Dolayısıyla çocuklar yine olumsuz etkileniyor. Aileleri mağdur olduğu için kendini suçlayan çocuklar da oluyor. Fakirlik ve yoksunluk o kadar belirgin ki mültecilere acıyan, yardım etmek isterken mağdur olan çocuklarımız da olabiliyor. Birbirlerine yardım eden çocuklar ile aileler de çok oluyor. Mesela arkadaşının ihtiyacının ne olduğunu çocuk daha iyi anlıyor ve “karnı ağrıyormuş, açmış” şeklinde öğretmenine söyleyebiliyor. Dolayısıyla, **bizim çocuklarımızın ve ailelerinin etkilenme boyutu, daha çok hazır olmayışları ya da psikolojik boyut ile ilişkili olabiliyor.** Ancak zaman zaman fiziki olarak da zarar görebiliyorlar. Bunların ne kadarı polise yansıdı? Bunu bilemiyorum.

NESNE: Burada ailelerin de mülteci çocuklara nasıl davranılacağı konusunda rolü çok büyük değil mi? Evlerinde, Suriyeli mültecilere olan tutumları ve yaklaşımı gören çocuklar, okullarda bunları yansıtabiliyorlar.

Gülsen ERDEN: Açıkçası ailelerin “O Suriyeli onunla konuşma, o pis, ondan uzak dur!” gibi ayrımcı söylemleriyle karşılaşmadım. Ama gerginlikler zaman zaman toplumsal bir infialin sonucu olarak ortaya çıkıyor. Yaşadıkları travmatik yaşantılardan dolayı, şiddet eğilimleri kendi aralarında da fazla ve yaşadıkları yeri kırıp dökmeleri, kendi aralarında gerginlikler yaşamaları ve çok öfkeli oluşları sorunlara yol açabiliyor. Dolayısıyla, halkı da etkilediğini söyleyebiliriz. Tabi ki ayrımcılık hiç yok diyemem, kendi içimizde de yabancılara, bu ülkeden olmayanlara ya da kendisi gibi olmayanlara yaşam hakkı verilmesine karşı çıkabilenler var. Bu tür ailelerde yetişen çocuklar da aileleri gibi davranabilirken; eğer çevresinde farklı örnek davranışlar görüyorlarsa, ailelerinde farklı da davranmayabiliyorlar. Ancak çevrelerinde hep olumsuz örnekler var ise iyi örnek görmeyen çocukların, yeterince bilgilendirilmediklerinde, bir süre sonra o çocuk saflığını yitirmesi kaçınılmaz oluyor ve o da çocukları dışlayabiliyor; oyununa almıyor, topunu alıp kaçabiliyor. En çok şikayet edilen konulardan biri bu mesela. “O benim topumu aldı, gidip alamam, çünkü o Türk. Babam topumu almaya gidersem kızar.”. “Niye kızıyor baban sana?” Şeklinde sorulduğunda, “Türk çocuklarından bir şey almaya çalışma, çünkü polis onları haklı görür.” Yanıtlarını alabiliyoruz. Böyle bir inanç var, eğer bir Türk ile bir Somalili, Afgan, Suriyeli, İranlı kavga ederse, Türk mutlaka haklı çıkacaktır. Çünkü “Onlar dile hakimler, biz derdimizi anlatana kadar, onlar zaten haklı çıkmış olur.” Şeklinde düşünceler ifade ediliyor. Mesela bu nedenle tacizde

bulunduğu söylenen bir adamın hep kendini kurtardığı aktarılmıştı. Söylediklerine göre yörenin tanınmış bir insanıymış bu kişi ve bir eve yaşlı bakmaya giden bir genç kadına saldırıda bulunuyor. Türk çocuklar, gençler kurtarıyor kadını; onların şahitliği ile göz altına alınıyor adam, ama o çocuklar bir şekilde vazgeçiriliyor, şahitlik devam etmeyince de adam serbest bırakılıyor ve ertesi gün tekrar kadının önüne çıkıyor. Kadın da çalışmak zorundayım, gitmek zorundayım diyor. Yolunu uzatıyor, bilmediği yerlerden geçiyor, kayboluyor işe gidebilmek için. Bu tip öykülere de tanık oluyoruz maalesef.

Suriyeliler ülkemize büyük bir nüfus olarak geldiği için çok dikkat çektiler; bir de oldukça genç bir nüfus geldi. Aslında askerlik yapabilecekken, mücadele edebilecekken, kaçıp gelmiş oldukları düşünülüyor ve bizim de toplumsal algıyı dikkate almamız gerekiyor. Bizde de şu anda şehit olan, ölen, yaralanan o kadar çok genç var ki insanlar şunu demeye başlıyor: “Biz kaçmıyoruz ülkemizden, dolayısıyla böyle bir infial var”. Sonuç olarak, ancak sorumlu politikalar, planlanmış yardımlar ve doğru yönlendirmeler yapılsa bu söylemlerin önüne geçilebilir.

NESNE: Anladığımız kadarıyla, mülteciler arasında var olan bir ayrımcılık varken, diğer taraftan halkın bir kısmı da “biz bu kadar yoksulluk çekiyorken, onlar çalışmadan bu parayı alıyor.” şeklinde ifadelerde bulunabiliyorlar.

Gülşen ERDEN: Ülkemizde, beş yıldır üniversite mezunu olan, atanamayan öğretmenler var. Fakültede iş bulamadığı için kütüphane dolaplarını taşıyan gençlerden birinin üniversite mezunu olduğunu duyabiliyoruz. Dolayısıyla, insan olarak, bu kadar yoksulluğa olmaması gereken bir durum olarak bakıyorsun. Bence sığınmacı olarak gelenlerin ülke ayrımı gözetilmeksizin eşit haklara sahip olmaları gerekiyor. Birine ne hak tanındıysa topluca diğerlerine de tanınmalı. Peki bu kadarına ülkece gücümüz yeter mi? Hayır, yetmez. Bunun da farkında olmamız lazım. Özetlemek gerekirse, hiç hazırlığımız yok: Ne okullarımızda onlar için onar tane yabancı alabileceğimiz bir kontenjanımız var, ne de her birine verilebilecek, ev, konteynır ya da çadırımız var. Zaten verilse de yangın, soğuktan donma, hastalıklar gibi risklerle karşı karşıya kalıyorlar. Çadırlarda soba yakıldığı için yanarak can verenler oldu, ülkemizde bitti gözüyle bakılan bulaşıcı hastalıklar alevlendi. Hazırlığımız yokken, önlemler almak, çözümler üretmek de tabi ki kolay olmuyor.

NESNE: Bizlerin de kafası karışıyor aslında artık. Para vermek vermemek, yardım etmek etmemek arasında gidip geliyoruz. Bizler para verdikçe, o çocuklar ışıklarda cam silmeye devam edecekler, bunu biliyoruz ancak yine de bazen o masum yüzleri bizleri etkileyebiliyor.

Gülsen ERDEN: Sokaklarda, köşe başlarında, kavşaklarda, bir sürü dilenci çocuk var, bunların bir kısmı Suriyeli iken bir kısmı bizim vatandaşımız ve birbirlerine karışmış durumdalar. Kendi alanlarını belirlemişler, mafya gibi ele geçirmişler. Sen bana ait yerlerde duramazsın deyip, kavga ediyorlar ve ciddi şiddet olayları yaşanıyor. Birbirlerini yarmaya, yaralamaya, öldürmeye teşebbüs etmeye varana kadar. Silah bile var ellerinde. Ekmek bulamayacak kadar yoksulluk var iken bir taraftan da silah bulabiliyor ya da bir şekilde ellerine veriliyor.

Bu arada çok ciddi bir başka sorununuz daha var. Ülkemize Iraktan, Afganistan'dan ve Suriye'den gelenler için çok daha yaygın bir kırılma noktası var gibi... Göçmenlik için ya da bir süre hayatta kalabilmek için gelen bu insanlar da bilinçli ya da gerçeklerine göre davranamıyorlar. Yatacak evleri yok, işleri yok, eğitim yok; ama çocuk doğurmaktan çekinmiyorlar. Aralarında çok eşli olanlar var, her eşten üçer dörder çocuk... Sürekli çoğalan bir nüfus düşünün... Hangi ekonomi bunu uzun süre finans edebilir, eğitim ve sağlık hizmeti verilebilir ki? İnanılmaz bir çocuk ihmal ve istismarı var şu anda. Bilinçsiz bir şekilde bakamayacakları, temel ihtiyaçlarını karşılayamayacakları halde çocuk sahibi olmanın "istismar" olduğunu düşünüyorum. Çünkü ülkeleri savaşta iken; ev, yer ve yurt yok iken onları nasıl bir hayatın bekliyor olduğunu bilmiyor iken, dünyaya gelen çocuklarına hiçbir şey veremiyor ve yürüyebilen çocukları trafik ışıklarında görmeye başlayabiliyoruz. İkincil kazanç peşinde olduklarını düşünmek ise ülke vatandaşlarını öfkeli edebiliyor. Bu ciddi bir sorun. Çocuk doğurmaya devam ettikleri sürece bizim kavşaklardaki çocuk sayıları artacak ve yaşları da küçülecek gibi görünüyor.

Yakın zamanda deneyimlediğim bir olaya değinmek isterim: Çok küçük 2 yaşlarında, 3-4 yaşlarında ve 5-6 yaşlarında 3 çocukla karşılaştım. Her gün geçtiğim kavşakta, mendil satıyorlardı. Ertesi gün 2 yaşındaki kabansız-montsuz gördüğüm çocuğa kaban götürdüm. 3 gün sonra o kaban çocuğun sırtında yoktu. Tenekede çalı çırpı yakarak ısınmaya çalışıyorlardı. Bu sözünü ettiğim kavşak, bu insanların merkezden ya da yaşadıkları semtlerden yalnız gelebilecekleri yerler değil. Dolayısıyla birilerinin onları toplayıp getirdiğine inanıyorum. Şimdi çok soğuk ve bir iki gündür yoklar. Olduklarında iki küçük koşarak, itişerek arabaların arasında mendil satmaya çalışırken tehlike yaratıyorlar. Başlarındaki annenin soğuktan kendine bakacak hali yok, durdukları, dilendikleri yerde ateş yakıyorlar. Ne bulurlarsa onu yakıyorlar. Bu park ya da yol kenarı da olabiliyor. Herhangi bir şeyi tutuşturabilir, yangın çıkarabilirler, zarar görebilir ya da zarar da verebilirler.

NESNE: Peki bu çocuklara biz nasıl davranabiliriz? Bir taraftan korkuyor ve öfkeleniyor, diğer taraftan da yardım etme sorumluluğu duyuyoruz. Genel anlamda nasıl davranmalıyız ya da hareket etmeliyiz?

Gülşen ERDEN: Ben bir insanlık borcu olarak, aç olduğunu gördüğüm birine yemek almayı bir vazife ve görev sayıyorum. Yemek, ekmek, ayağı çıplaksa ayağına çorap, ayakkabı; neye gücüm yetiyorsa, onu vermekten yanayım. Ama bir sürü kuruluşun, Resmi kurumlarda dahil, bu insanlara yardım için para topladığını biliyorum. Ancak yardımların nasıl dağıtıldığını bilemiyoruz. Bu yardım ve paraların kuruluşlar aracılığıyla toplanması gerektiğini düşünüyorum. Yani dilendiği için, cam sildiği için para verilmemeli, gerçekten devletin resmi makamı tarafından yardım yapılmalı ki bunun da Kızılay tarafından yapılması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü yardım ancak tek elden yapılırsa, doğru kişilere, adil olarak ulaşır. Kızılay'ın koordine ettiği yardımlar, kaymakamlıklar ve belediyeler aracılığı ile yapılmalı. Yardımlar, diyanet ya da sivil toplum kuruluşlarınca toplanabilir ancak toplanan yardımlar Kızılay'a devredilmeli. Çünkü yardımlar ancak bu şekilde gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşır. Bu şekilde yardım alan kişiler kayıt altına alınabilir, düzenli sağlık kontrolleri yapılabilir, çocukların okula devamı sağlanabilir. Yardımlardan yararlanıp çocuğunu okula yollamayan, başı boş bırakan, çalıştıran kişiler için de ciddi yaptırımlar uygulanabilir.

Bu nedenle ben bu konuda bir devlet politikası olması, üretilmesi gerektiğine inanıyorum. Bu konuda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na gerekli düzenlemeler konusunda algı baskısı yapılması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bu çocuklar kavşaklarda hem kendileri tehlikedeler hem de bizler için tehlike yaratıyorlar. Bazıları sinirleniyor, arabayı çiziyor, vuruyor, arabanın üstüne yatıyor veya çamurlu ya da içerisinde her şeyin olabileceği bir sıvı atabiliyor arabaların üzerine. Bu çocukların trafik kazasına sebep olması o kadar kolay ki. İnsanlık adına bizlerin de vicdanımız ile başımızı derde sokabilirler. Onun için bence acilen bir sosyal politika belirlenmeli ve hızlıca uygulamaya da geçirilmeli. “Bizim vatandaşımız yardım eder!”, tamam eder de; bu yardım o kişileri daha çok dilenmeye sevk edecek bir yardım olmamalı. Toplu olarak kendilerine imkan tanınan yerlerde yaşamalı, dağılmamalı ve kendi başlarına istedikleri yere gitmemeliler. Çünkü kışın onları tam bir sefaletin, yazın da birçok olumsuzluğa maruz kalabilecekleri ya da ülke ekonomisine zarar verebilecekleri şehirlerde olabiliyorlar. Dolayısıyla, iyi bir istatistiki bilgiye ihtiyaç var. Kaç kişi girdi bu ülkeye? Kaç çocukları var? Titizlikle kayıt altına alınmalılar. Sadece polise imza vermek yetmemeli, aynı zamanda imzanın dışında bilgilendirme ve takip olması da gerekmekte. Denetimli serbestliğin tam uygulanması gibi bir yol izlenmeli belki de... Çocuklarını okula gönderiyorlar mı?, Çalıştırıyorlar mı?, Kötü amaçlı mı

kullanılıyorlar?, titizlikle takip edilmeliler. Hukuki işlemleri varsa yasal işlemler açısından avukatlar, ücretsiz danışmanlık yapmalı; örneğin çocuğuyla gelmiş eşinden burada boşanmaya, çocuğunun velayetini almaya çalışan annelere hukuki destek sağlanmalı. Çünkü çocuğun velayetini almadan başka bir ülkeye gidemiyorlar. Biz madem ki bir köprü ülkeyiz, diğer ülkelerde bu insanları almaya söz verdilerse, o ülkeler de politika olarak zorlanmalıdır. Diğer bir ifadeyle, dosya incelemelerini daha hızlı yapıp, sonlandırmak çok da zor olmamalı. Bu insanlara hiç değilse, dosyası incelenmeye alındıysa, o ülkeler yardım etmeli, para yardımını o ülkeler başlatmalı ve geçiş sürecini hızlandırmalıdır. Burada 6 aydan daha fazla kalmamalıdır. Çünkü o insanların, insan olarak sağlıklı bir biçimde yaşamlarını sürdürmeleri belirsizliğin de giderilmesine bağlı. Burada 5 yıl kalırsa, sağlıklı olarak yaşamını sürdürme olasılığı azalır. Mesela, bu uzayan süreç nedeniyle, ebeveyni ölüp de ortada kalan çocuklar olabiliyor.

NESNE: Ülkemize geldiklerinde hem birçok risk faktörüne maruz kalıyorlar hem de risk faktörü oluşturuyorlar. Bu bağlamda, risk faktörlerinin yanı sıra, koruyucu faktörlerden de söz etmek mümkün mü?

Gülsen ERDEN: Koruyucu faktörler var. Anne baba birlikte ve birbirlerine destek iseler, çocuklarına bu durumu iyi anlatabilmiş ve onu ya da onları hazırlayabilmiş iseler; neden ve nasıl kaçmaları gerektiği, nasıl bir yaşam hayal ettikleri, nereye gidecekleri konusunda bilgilendirmeleri önemli bir koruyucu faktör diyebiliriz. Genelde gördüğüm ise çocuklara hiç bilgilendirme yapılmadığı ve buraya “tabula rasa” olarak geldikleridir. Buraya geldik, neden geldiğimizi, annem ya da babam bilir diyorlar. Hiçbir şeyden haberleri olmadan, apar topar getirilen çocuklar var. Hatta Somalililer kaç günde geldiklerini dahi bilmiyorlar, hangi limandan gemiye bindiklerini hatırlamıyorlar. Bu hatırlamamanın veya belleğin yanılsamasının nedenlerinden bir tanesi de travma olabilir; çünkü travmatik yaşantılar amneziye sebep olabiliyor. Ama bir diğeri de bilgisizlik, bilgilendirme yapmamak, bilgi vermeleri gerektiğini bilmemek ya da nasıl bilgi vereceklerini bilmemek olabiliyor. Mesela çocuklara çoğu zaman annelerinin ya da kardeşlerinin öldüğü söylenmiyor. Gelenler içerisinde üniversite öğrencisi olan çocuklar var. Onların umutlarının söndürülmemesi koruyucu destek olabilir mesela. Devam edebilmeleri için işlemlerin hızlı ilerlemesi gerekiyor ki okula hiç ara vermeden, kopmadan devam edebilsinler. Bu sistemli şekilde yapılabilir. Çocukların okula devam etmesi, sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi yine koruyucu faktörler arasında. Polisin ve devletin resmi kurumlarının bu insanlara saygı ve hoşgörü çerçevesinde, karşı karşıya oldukları resmi işlemlerin yürütülmesinde ve tamamlanmasında güvende olduklarını hissettirmeleri yararlı olabiliyor. Bizim başı daralan insanımız çabuk öfkelenip bağırmağa başlayabilir; otobüs şoförü “binsenize, arkaya doğru yürüsenize” diye bağırabilir. Böyle yaşantıların mümkün olduğunca azaltılması

gerekiyor. **Bu insanların örselenebilirlikleri ve incinebilirliklerinin çok yüksek olduğunun bilinmesi ve bu çerçevede yaklaşılması koruyucu faktörler arasında sayılabilir.** Değer ve saygı görmeleri, sokakta kalmamaları da son derece önemli ki; kalmayanlar güven altında, daha güvenli yaşıyorlar ve daha sağlıklı uyum sağlayabiliyorlar. Diğer taraftan, uzaktan maddi desteği olanlar, daha korunaklılar. Anne, baba ya da amcası, anneannesi bir Avrupa, Kanada, Amerika ülkelerinde olan aileler, daha umutlular. Umudun yüksek olması, koruyucu bir faktördür. **Dil bilenler, İngilizceyi bilenler ya da Türkçeyi çabuk öğrenenler daha güvende hissediyorlar.** Türkçeyi kısa sürede-birkaç ayda anadili gibi konuşmaya başlayan çocuklar var. Mesela o çocukların özgüvenleri artmakta, çünkü ailelerine tercümanlık dahi yapmaya başlamaktalar. Dolayısıyla, daha güçlü ve dayanaklı oluyorlar. Akran desteği alabilmiş olanlar, mesela birkaç ergen aynı evde kalıyor, birbirlerine destek oluyorlar; bazen farklı ülkelerden de olabiliyor bu küçük gruplar. Bu ülkede kalış süreçlerinde daha az yara alıyorlar, normalleştiriyor, daha az örseleniyorlar.

Sosyal hizmet uzmanlarına, psikologlara ya da sosyal psikolojik yardımlara kolay ulaşabilmek yine koruyucu bir faktör. Örneğin, bazen derneklerin, sivil toplum örgütlerinin, çocuklar için gezi ya da etkinlikler düzenlediğini duyuyorum. Mülteci çocuklarını bir otobüs tutup gezdiriyorlar. Bunlar önemli ve olumlu yaşantılar. Kabulü hissettiriyor. Bu girişimler artırılabilir. Dediğim gibi devlet kurumlarının duyarlı yaklaşımları, en azından ne yapacakları ve ne yapamayacakları konusunda bilgilendirme yapmaları da belirsizlikleri azaltarak, güvende hissetmelerini sağlayabilir.

NESNE: Belirsizliklerin azaltılması noktasında, çocukların içerisinde geçecekleri süreçleri somut olarak bilmeleri de gerekiyor.

Gülşen ERDEN: Kesinlikle... Ben mesela çocuklara şöyle anlatıyordum: Bir tane köprü çiziyorum, o köprünün girişini geçmiş, ortasını şimdi ve sonunu gelecek olarak niteliyorum. Çocuklara, “Buralara gelirken zorlu çalılıklardan, dağlardan, yollardan geçerek geldiniz. Ülkenizde de korku ve kaygı içerisinde çok zorluklar yaşadınız (siz ya da aileniz)... Şimdi ise bazen köprünün farklı duraklarında durabilirsiniz (çünkü bazen şehir değiştirebiliyorlar)... Ama bu köprüden geçiş sürecinde birbirinize sahip çıkmanız, sağlam durmanız gerekiyor ve biraz da sabırlı olmanız gerekiyor. Belki buradaki yaşamınızı kolaylaştıracak şeylerin neler olabileceğinizi konuşabiliriz birlikte. Burada neler yapabilir?, Ne yapmak istersiniz?” diye soruyorum. Sonra “Gideceğiniz ülkede kendinize ait bir eviniz olacak, daha da güvende olacağınız bir hayatınız olacak.” Şeklinde umut aşıyorum.

Onları dinliyor; yapabilecekleri konularda onları cesaretlendiriyor, yapamayacakları şeyler konusunda ise çok fazla ümitlenmemeleri konusunda ve hayal kırıklığı yaşamamaları için onların umutlarını da kırmadan bilgilendirme yapmaya çalışıyorum. Çünkü bazen gerçekçi olmayan beklentileri de olabiliyor. Anne ya da babaya eğer biri geri de kaldıysa, çocuğun o ebeveyniyle telefonla ya da skype ile görüştürülmesinin mümkün olup olmadığını soruyorum; mümkünse öneriyorum. Çünkü kurulacak bu iletişim çocuk için oldukça önemlidir.

NESNE: Son günlerde medya ve sosyal medyada Halep'teki savaşın ortasında kalan çocukların videolarını ve fotoğraflarını görüyoruz. "Allah'ım bizi unuttun mu? Dünya bizi unuttu mu?" şeklinde ağlayan ve feryat eden çocuklar ve aileler... Korunamayan çocuklar hakkında neler düşünüyorsunuz?

Gülsen ERDEN: Ben insanın insana yaptığını, doğanın insana yapmadığını düşünen bir insanım. Evet, doğada sel, deprem oluyor, kasırga çıkıyor ama orada insan kendi korunaklarını kurmadığı için kurban oluyor, yok oluyor. Burada da insan, özellikle çocukların zarar gördüğünü göre göre insani önlemleri almıyor. Almamasının gerekçeleri var tabi, kendilerince gerekçeler... Kendilerini haklı da görüyorlar... Üstelik bunu ne yazık ki din adına ya da erk uğruna yapıyorlar; yani gücü ele geçirmek için yapıyorlar. Bugün Halep'te yaşananlar, bundan birkaç yıl önce Filistin'de yaşıyordu. Bir benzeri tekrarlanıyor. Biz seslerini duymuyoruz ama Somali'de yaşıyor, ciddi kabile savaşları var çünkü. Afganistan'da örtülmüş gibi görünüyor ama içten içe orada da devam ediyor. Halep bugün gündeme getirildi. Bir zamanlar Türkmenler gündeme getirilmişti. Rusya'dan ayrılan ülkelerde yine bir grup Türk de aynı durumdaydı. Toplu katliamdan farklı değil aslında bu yaşananlar. İnsan olarak BM'nin çok acil olarak müdahale etmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu bir ülkenin tek başına dur diyebileceğinden çok daha fazlasını gerektiriyor. Tek bir ülkenin gücü yetmez. Bizim bilmediğimiz bir savaş var orada ve çatışmayı durdurmaya giden güç birliklerinin şu anda Halep'in bu kadar bombalanmasında ne kadar engelleyici etkisi var? Orada kimin kimi bombaladığı, öldürdüğü karışmış durumda. Hangi taraftan ne geldiğini dahi anlayamıyorsun. Gaziantep'e bomba düştüğünde kimin attığını ayırt etmek çok zor. Silahların temini konusu biliniyor da nasıl temin edildiğini bilmiyoruz. Dolayısıyla çocukların korunmadığını, korunmaları için de bir gayret sarf edilmediğini ya da bu gayretin yetmediğini görüyorum şu anda. Mesela, UNICEF bayrak açamıyor, niye açamıyor? BM ve NATO neden bir şey yapmıyor? Bir terör örgütü ile bir devletin mücadele etmesi çok zor, bunu biz kendi ülkemizde de yaşıyor, biliyoruz. Çünkü terör örgütünün bir savaş nizamı, savaş disiplini yok. Bir yandan, bir savaş disiplini olan ordu ateşte, diğer taraftan o orduyu gelip boğmaya kalkan bir terör örgütü varsa, o zaman ortaya çıkan durum bu savaş durumunun ve orada mağdur olanların devam

ettiğidir. Savaş zayıtı, eğitim zayıtı gibi bir şey oluyor. Bu tabi kabul edilebilir bir şey değil. Benim televizyondaki o resmi görmeme gerek yok. Bir çocuğun paramparça vücudunu, kefenlenmiş halini görmeme gerek yok. **Orada bir savaş varsa; bomba atıldı ve binalar yıkıldıysa, ölen çocuklar da var demektir. Yani sivil halkın yaşadığı yere bomba atılıyorsa, bunu atan her kim olursa olsun, çocukları öldürmeyi göze almış demektir.** Ayrıca biz diyelim ki çocuklar böyle öldürülüyor, böyle öldürüldüklerini gördük, peki canlı bomba yapılan çocuklara ne demeli? 12-14 yaşlarında yeleğine bomba düzeneğinin bağlanarak gönderilen çocuklar için ne demeli? Canlı bomba olmak için kaçırılan ve yetiştirilen çocuklar için ne demeli? Bir de o çocuklar var... Madalyonun 1500 yüzü diyorum ben. İnsanoğlu dinimizde şeytan çıkacak, şu olacak, bu olacak diyor. Şeytan insanın içinde... Çıktı işte, oralarda çıktı ortaya ve katlediyor. Yani hiçbir amaca hizmet etmeyen bir katliam var şu anda bence. Artık son noktaya geldi diyorum ben, kendi yaşadığımız, bizim yıllardır yaşadığımız olay zaten bizleri depresif yapmaya yetiyordu, bu artık tuzu biberi oldu, yakınımızdaki olayların içine girmemiz, dahil olmamız ve bir şey yapamıyor oluşumuz... **Bence bir çocuk öldüğünde çok geçtir durum.** Ancak yüzlerce çocuk ölüyor şu anda, ne kadar geç olursa olsun, hiç değilse yaşayabilecek olanları yaşatalım deyip, birilerinin bu durumu durdurması lazım... Evet, düğmeye basması lazım.

NESNE: Tüm bu süreçler hakkında, özellikle mülteci çocuklara ve ailelerine psikolojik yardım ya da destek (psikolojik tedavi/müdahale) konusunda meslektaşlarınıza ne gibi önerilerde bulunabilirsiniz?

Gülşen ERDEN: Psikolog, psikolojik danışmanlar ve klinik psikologlar olarak, karşılaştığımız ve elimizi uzatabildiğimiz kişilere, mutlaka en azından stresle nasıl mücadele edilebileceği konusunda rehberlik etmemiz konusunda yarar var. Bu konuda belki, duyuru yaparak, Türk Psikologlar Derneği, Çocuk Ruh Sağlığı Derneği, Türk Psikiyatri Derneği, PDR Derneği, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği gibi kuruluşlar aracılığıyla topluca bir karar alınıp, travma mağduru olan insanlardan ücret talep etmeksizin; tabi ki evini geçindirecek parayı da kazanmak zorunda meslektaşlarımız, ancak herkesin belli bir kontenjan dahilinde, her şehirde ücretsiz destek verebileceğini düşünüyorum. Aile danışma merkezlerinin ücretsiz aktif hale getirilmesi ve Sağlık Bakanlığı'nın toplum sağlığı hizmetleri var; bu hizmetleri yerine getirmesi lazım. Bunun için sivil toplum örgütleri davet edilebilir, sivil toplum örgütleri de harekete geçebilir ve üyeler birbirlerini bu şekilde harekete geçirerek, toplu bir aktivasyon yapılması gerekiyor. Çünkü her tarafımız travma oldu ve travmaya müdahale edecek olanlarımız da travmatize bir halde artık. Onlar

için de destek gruplarının olması gerekiyor. Bu çocukların daha az etkilenmeleri için bence kendi dillerinde, en azından sağlıklarını, hijyenlerini nasıl koruyup, güvenliklerini nasıl sağlayacakları konusunda, küçük broşürler hazırlanıp, bu çocukların ailelerine verilmesi, okutulup, doğru anlayıp anlamadıklarının kontrol edilmesinin gerekli olduğunu düşünüyorum. Bu da yine toplumsal ağlar ve okullar aracılığı ile yapılabilir. Çocukların okullara kabullerinin sağlanması, okul ihtiyaçlarının okul yönetimi tarafından, yani Milli Eğitim Bakanlığı tarafından karşılanması gerekliliğinin vurgulanmasında da meslektaşlarımız önemli roller alabilirler.

NESNE: Katkılarınız ve değerli görüşlerinizi Nesne Psikoloji Dergisi ile paylaştığınız için çok teşekkür ederiz.

